

Kapittel 9

Bildebok i begynneropplæringa – ontologisk engasjement og estetiske innfallsvinkler

Julie Nordahl og Elisabeth Hovde Johannesen

Nøkkelord: bildebok, ontologisk engasjement,
leseopplevelser, estetikk og muntlighet

Tenk deg at du er en hund, og at du har verdens beste eier, og at det bare er dere to i hele verden. Tenk deg videre at det kommer et annet menneske som tar vennen din fra deg, og som tar plassen din i huset. Du blir forvist til hundehuset i hagen som er altfor lite. Du hadde vel også gått drastisk til verks for å få tilbake vennen din, tosomheten og hjemmet ditt? Dette er blant annet hva bildeboka, *Tre er en for mye* (2017) av Ingvild Boberg og Helene Brox, handler om. En humoristisk og dramatisk bok om et sårt tema. Og vi har tenkt: Tenk så mange morsomme måter man kan bruke denne boka på for å vekke ontologisk engasjementet i klasserommet!

Det er dette kapitlet skal handle om: hvordan man på ulike måter kan legge til rette for ontologisk engasjement blant elever på 1. og 2. årstrinn. Selve begrepet engasjement er krevende å utdype entydig, samtidig vet vi når vi har det, og når vi ikke har det (Newmann, 1986). Når vi her skriver om ontologisk engasjement, er det en type engasjement som vekkes fordi man opplever det man gjør som meningsfullt, ikke bare fordi andre har sagt at det er viktig, men fordi en kjenner det selv. Ifølge den russiske filosofen og litteraturviteren Mikhail Bakhtin (Matusov et al., 2019, s. 9) oppstår ontologisk engasjement

hos elever når livene deres blir en avgjørende del av undervisninga. På den måten kan elever få et eieforhold til læreprosessene, la seg drive av lyst og glemme tid og sted. Som lærer kan man ikke gi ontologisk engasjement, men man kan legge til rette for at det kan vekkes i elevene. En undervisning som legger vekt på å vekke ontologisk engasjement, står derfor i sterk kontrast til en instrumentell praksis der kunnskapstilegnelsen motiveres ut ifra tester, eller ut ifra hva elevene kan få bruk for senere i livet. Slike praksiser kan ofte resultere i at elevene ikke vet hvorfor de lærer det de gjør, utenom at kunnskapen skal testes, eller at læreren sier det er nødvendig. En slik tilnærming til kunnskap kan føre til grunnere læring (Matusov et al., 2019). Å legge til rette for ontologisk engasjement er derfor relevant i all undervisningssammenheng der målet er dybdelæring, noe som vektlegges som et mål i læreplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017).

I begynneropplæringa er det å lære å lese og skrive to av de grunnleggende målene. Å knekke lesekoden, utvikle god leseforståelse og ta i bruk hensiktsmessige lesestrategier, krever imidlertid mye innsats og utholdenhet hos elever (Andreassen, 2021). At læreren er til stede med hele seg og bestreber seg på at undervisninga skal vekke engasjement og oppleves lystbetont, er av avgjørende betydning. Strategien *skaperglede, engasjement og utforskertrang* viser også til viktigheten av en slik praksis (Kunnskapsdepartementet, 2019). Samtidig er engasjement ikke bare viktig for de rent skolefaglige gevinstene. Etnan og Løhres (2019) forskning viser at glede og engasjement også gir helsefremmende gevinster. Deres undersøkelse viser blant annet at læreren er en nøkkelperson når det gjelder å fremme den enkelte elevs faglige engasjement, og at betydningen av å støtte oppunder elevenes glede og innsats i skolearbeidet er avgjørende for deres faglige tilfredshet.

I vårt kapittel fokuserer vi først og fremst på kompetansemål i norsk etter 2. årstrinn som går ut på å lytte til og samtale om skjønnlitteratur, uttrykke tekstopplevelser, samtale om, lytte etter og utforske (Kunnskapsdepartementet, 2019). I alle aktivitetene lar vi bildeboka stå sentralt, enten som utspring for aktiviteter eller som selve omdreiningspunktet for undervisninga. Utgangspunktet for vår utforsking er følgende problemstilling: Hvordan kan prinsipper for ontologisk engasjement anvendes i arbeid med bildebøker på 1. og 2. trinn? Selv om man aldri kan garantere hvordan ulike aktiviteter vil oppleves av alle elever, er målet likevel å utforske og foreslå noen prinsipper som kan utgjøre

mulige innfallsvinkler til hvordan lærere kan arbeide med bildebøker i en begynneropplæringskontekst hvor man streber etter å vekke ontologisk engasjement hos elevene, enten for selve bildeboka, eller for arbeid som kan springe ut av møte med den.

Ontologisk engasjement i begynneropplæringa

I vårt kapittel bygger vi på Eugene Matusov (professor i utdanningsvitenskap), Ana Marjanovic-Shane (professor i filosofi) og Mikhail Gradovskis (professor i sosialpedagogikk) undersøkelse av hvordan lærere i ni ulike land legger til rette for ontologisk engasjement i klasserommet (2019). Forskerne tar utgangspunkt i en definisjon av begrepet ontologisk engasjement slik Matusov et al. definerer det (2012). I skolesammenheng defineres fenomenet som at livet til elevene, i og utafor klasserommet, blir en avgjørende del av deres utdanning. I boka *Dialogic Pedagogy and Polyphonic Research Art* (Matusov, Marjanovic-Shanes & Gradovski, 2019) definerer de fire hovedkategorier. Dette gjør de med utgangspunkt i 15 ulike undervisningscaser fra grunnskole til høyere utdanning, som alle er utarbeida eller gjennomført av Bakhtin-inspirerte lærere i flere land, blant annet Norge. Alle undervisningscasene beskriver på hvilken måte lærerne jobber for å vekke ontologisk engasjement blant sine elever og studenter. De fire hovedkategoriene er: ytre (extrinsic), indre (intrinsic), opplevelserik (eventful) og selvvalgt (self-selection) ontologisk engasjement. I dette kapitlet kommer vi til å konsentrere oss om de tre første kategoriene: ytre, indre og opplevelserik.

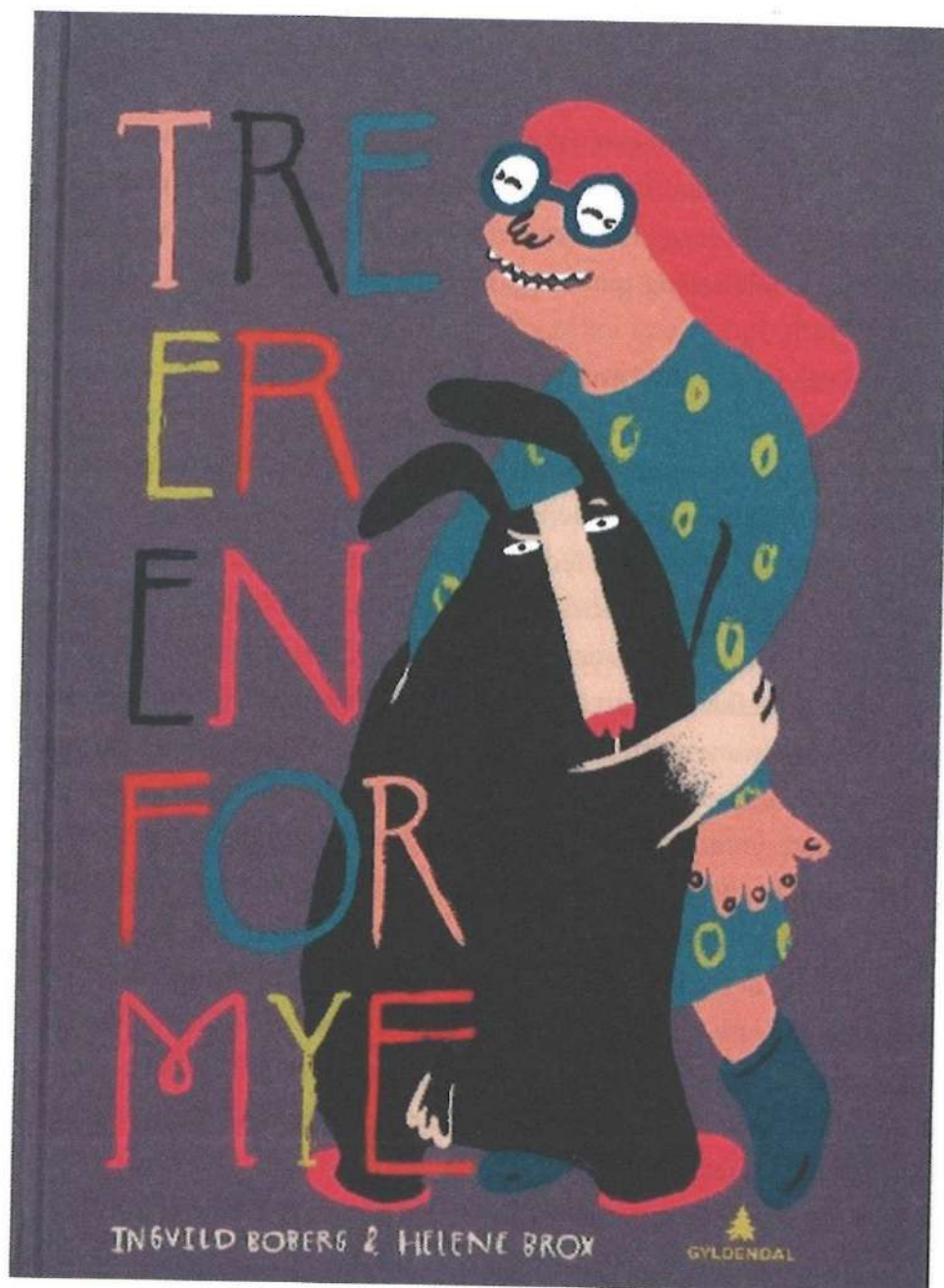
Bildebøker og estetiske arbeidsmåter i begynneropplæringa

Viktor B. Sjklovskij framhever kunstens og litteraturens fortrinn ved at den vekker underliggjøring (1991, s. 16). Mange bildebøker er komplekse og mangetydige ved at de åpner for ulike tolkningsmuligheter. De er ofte rike på meningslag og inviterer til uenighetsfellesskap, samtaler og refleksjoner. Bildebøker kan introdusere lesere for ulike tematikker, visuelle stilarter og formmessige uttrykk, og de er tverrfaglig relevante. Som lærer kan man vekke ontologisk

engasjement for disse bøkene, og gjennom møter med disse bøkene. Hvordan dette kan skje utgjør sentrale fagdidaktiske perspektiver i norskfaget generelt, og i begynneropplæringa spesielt. De yngste elevene i skolen har behov for varierte arbeidsformer hvor de aktivt kan ta i bruk sine egne erfaringer, få utforske og leke. Når vi her skal undersøke ulike prinsipper som kan gjelde for de ulike kategoriene, vil derfor estetiske arbeidsmåter vektlegges. Her knytter vi den estetiske dimensjonen til møtet med kunstformen (bildeboka) og hvordan man som lærer kan legge til rette for at denne kan oppleves individuelt gjennom sansning, følelser og tenkning, og sammen med andre i dialog og samhandling.

Uansett om man er opptatt av å vekke ontologisk engasjement for ei bildebok eller *via* ei bildebok, står høytlesing sentralt. Å lese høyt inneholder estetiske dimensjoner. Stemmen og hvordan man bruker denne, er avgjørende for realiseringa av boka, hvordan den blir tolka og opplevd av de som lytter og ser. Høytlesinga kan ses som et ledd i arbeidet med å tolke tekster (Kruse, 2020, s. 231). Ved hjelp av prosodiske trekk som intensitet, trykk, pauser og volum legger man føringer for hvordan en tekst skal forstås. Liv Marit Aksnes (2007, 2016) har utforska det hun kaller uttrykksfull opplesing i skolen. Med det menes å bruke stemmen sin som instrument, utforske ulike stemmeuttrykk og oppdage hva disse kan tilføre av tekstopplevelse og tekstforståelse (Aksnes, 2016, s. 29). I *Tre er en for mye* er det en rekke eksempler på at verbaltekstens visuelle utforming inviterer til å aktivere stemmen for å forsterke bildene (se for eksempel figur 9.3, oppslag 12). At læreren kjenner boka godt og har prøvd ut ulike måter å lese den på, er avgjørende for å kunne skape gode leseropplevelser. Samtidig er dette et arbeid som elevene selv skal få utforske. Å eksperimentere med hvordan deres egen stemme kan være meningsdannende, er et viktig kompetansemål i norsk. Et slikt utforskende arbeid er morsomt og kan i seg selv være engasjerende.

Tre er en for mye

Figur 9.1

Bildeboka *Tre er en for mye* (Bøberg & Brox, 2017) vant Gyldendals bildebokkonkurranse for debutanter i 2016. Den framstiller en velkjent tematikk på en uvanlig

måte, blant annet ved hjelp av et spennende persongalleri og ved bruk av effektfulle virkemidler i tekst og bilde. Her blir vennskap, sjalusi, utaforskap og hevn tematisert. Humor er en overordna kvalitet ved tekst og bilde som gjør at boka egner seg godt i begynneropplæringa. Den består av 16 oppslag, noe som gjør den rask å lese gjennom, men oppslaga fortjener å dveles mer ved. Boka handler om ei dame som heter Rød, og en hund som heter Sort. Som nevnt innledningsvis er hundehuset til Sort altfor lite, men heldigvis har Blå et hus som er akkurat passe for dem begge. En dag kommer det et brev til Blå. Sort, som ikke liker postmenn, tygger i stykker brevet før Blå får lest det. Dagen etter ringer det på døra. Utafor står avsenderen av brevet og presenterer seg som Rød. Rød flytter inn og overtar Sort sin plass. Sort må sove i hundehuset. Dette liker ikke Sort. En natt graver han Rød ned i hagen. Tosomheten mellom hund og eier blir gjenopprettet. Sort er igjen glad, men Blå er trist. Det siste oppslaget fungerer som en cliffhanger. Oppslaget har ingen forklarende eller utdypende verbaltekst, men bildet viser at Rød står og ringer på døra. Den åpne slutten inviterer til meddiktning: Hva kommer til å skje nå?

Verbalteksten i boka er kort og ladd og inneholder flere morsomme sammenligninger og metaforer. Blå har «såpehender» (oppslag 2), og når Sort hører Rød snakke med Blå, blir han «oppkast og sur melk på innsiden» (oppslag 8, figur 9.2). Metaforene kobles også til ulike lukter. Eksempelvis står det i første oppslag at hundehuset til Sort lukter «som en gammel skoeske», og i oppslag 3 at Blå skurer parketten og stuebordet «til det lukter sylskarp sitron».

Bildene i boka er ekspressive, naivistiske og fargesterke. Fargepalletten består av rødt, gult, blått og sort. Også fargen rosa går igjen i Blått og Rødts hår, og på snuta og tøflene til Sort. Fargene og fargenavna er verdt å dvele ved da de kan utvide og tydeliggjøre relasjonene mellom karakterene. Virkemidler som overdrivelser og kreative bildeutsnitt gjør illustrasjonene bisarre og morsomme. Det sjette oppslaget inneholder for eksempel et nærbilde av Sort som tygger på brevet til Blå. Den hvite raden av skarpe tenner er plassert diagonalt, på tvers av dobbeltoppslaget. Dette har en dramatisk effekt. Illustrasjonen er ekspressiv, mens verbalteksten er nøktern: «Sort liker ikke postmenn.»

En kvalitet ved boka er også den strenge arbeidsfordelinga mellom modalitetene som gjør at leseren må studere både verbaltekst og bilder for å få med seg fortellinga. Et eksempel er fra oppslag tre. Verbalteksten: «Hver mandag vasker Blå huset. Hun skurer til det skinner i parketten og stuebordet lukter

sylskarp sitron. Sort hjelper til.» Bildet, derimot, viser at Sort sitter i en lenestol, med tøfler på beina og blåser såpebobler, mens Blå vasker og tørker støv i høyt tempo. Slike kontrapunktiske oppslag, hvor tekst og bilde motsier hverandre, er morsomme for elever å oppdage.

I fortsettelsen skal vi utforske tre av hovedkategoriene til Matusov et al. Undervisningseksemplene vi presenterer, er kun ment som forslag. Det er prinsippene vi tenker kan overføres til arbeid med bildebøker i klasserommet, eller til andre typer skolearbeid hvor de vil være relevante.

Indre ontologisk engasjement – inn i bildeboka

Den første hovedkategorien handler om å legge til rette for at elever kan bli interessert i eller spent på fagstoffet, aktiviteten eller prosessen i seg selv (Matusov et al., 2019, s. 153). Selve kategorien finner Matusov et al. i de undervisningspraksisene der lærerne på ulike måter aktiverer elevenes følelser og forkunnskaper, og der blant annet hjemmekulturen gjøres relevant.

Her undersøker vi to underkategorier: utforsking gjennom problemløsning og utforsking gjennom kroppen. I vår sammenheng handler det om hvordan man kan vekke ontologisk engasjement for bildeboka *Tre er en for mye*, slik at de kan få hjelp til å oppleve den som interessant, morsom eller spennende. Målet er å legge til rette for at elevene kan få tekstopplevelser og erfare at det er gøy å lese. Forarbeidet går ut på å vekke forventninger og nysgjerrighet. Her knytter vi det ontologiske engasjementet til det som ofte kalles førlesefasen (Kulbrandstad, 2007).

Utforsking gjennom problemløsning

Et av prinsippene som Matusov et al. finner i sitt materiale, går ut på å presentere elevene for en problematikk som den aktuelle tematikken eller fagstoffet reiser, og som har flere mulige løsninger. Et annet prinsipp går ut på å relatere problemstillingen til elevenes egne liv, slik at de får et eierforhold til denne.

Generelle prinsipper

- Finn en problematikk i forbindelse med tematikken/fagstoffet som kan tenkes å være aktuell for elevene.
- Relater tematikken til elevene selv.
- La elevene utforske problematikken sammen med sine foresatte.

Et eksempel på undervisningsopplegg

Allerede før elevene blir introdusert for boka, *Tre er to for mye*, presenterer læreren et anslag som ender i en problemstilling: Læreren holder en stor pappeske foran seg og trekker et vottepar ut av esken. Hen trekker så en tredje vott opp av esken og spør: «Hva gjør jeg med denne?». Videre trekker læreren andre par samt en «til-overs-ting» opp av esken, og spør: «Hva betyr det å være 'til overs'?» Læreren tar imot innspill fra elevene og går så over til å spørre: «Hva ville du tenkt dersom bestevennen din fikk en ny venn, og du ble 'til overs'?» Elevene kan samtale i par eller i grupper først. Deretter får de i oppgave å stille spørsmålet til noen hjemme. De kan ha en samtale, ta lydopptak eller skrive notater.

Utfyllende refleksjoner

Flere forskere understreker betydningen av å forberede elevene på den teksten de skal lese (Kulbrandstad, 2003; Bråten, 2007; Roe, 2014). Ofte knyttes betydningen av dette forarbeidet til det kognitive som går ut på at de bedre skal forstå det de leser (Roe, 2014), men førlesefasen blir også vektlagt med tanke på å vekke engasjement og interesse for boka (Kulbrandstad, 2003). Å skape nysgjerrighet for en bok, og mentalt forberede elevene på det de skal lese, er noe som derfor behandles som en viktig lesestrategi (Kulbrandstad, 2003; Mortensen-Buan, 2006; Bråten, 2007). Bildebøker tar opp temaer som elever kan relatere seg til. Å aktivere disse i forkant gjør at de blir mentalt og følelsesmessig forberedt, noe som kan gjøre møtet med boka mer meningsfullt. Ikke alle elever har bakgrunn i bokvennlige hjem, for disse elevene kan det være vanskelig å mobilisere positive holdninger til bøker. At tematikken forankres i elevenes hjem kan forsterke opplevelsen av at boka og skolearbeidet er relevant. At førlesefasen kan skape ontologiske engasjement, er noe som ytterligere understreker betydningen av denne fasen.

Utforsking gjennom kropp

I empirien som Matusov et al. utforsker, og som gir inspirasjon til denne underkategorien, er arbeidsformen noe som brukes for å utforske en tekst undervegs i lesinga. Det handler om hvordan man kan vekke ontologisk engasjement under selve lesinga ved å stanse opp og utforske gjennom kroppen. Denne formen for utforsking trenger ikke å erstatte førlesefasen, men supplere.

Generelle prinsipper

- La elevene bruke kropp og mimikk for å utforske de fiktive personenes følelser under lesinga.
- Inviter elevene til å leke eller dramatisere enkelte episoder i boka (eventuelt hele).
- Aktiver elevenes forestillingsevne til å dikte videre på fortellinga.

To eksempler på undervisningsopplegg

Eksempel 1: Læreren skriver tittelen Tre er en for mye med store bokstaver på tavla. Sammen med elevene leser læreren det som står, og inviterer til en samtale om hva det kan bety. Deretter forklarer hen hva et stillbilde er, ved å fortelle og demonstrere. Elevene deles inn i grupper på fire eller fem og får i oppdrag å lage et stillbilde. De må bruke kroppene sine og samarbeide om å lage et «bilde» av hva tittelen skaper av forestillinger.

Eksempel 2: Under lesinga sitter elevene i grupper på tre. Underveis stanser læreren opp ved oppslag 8 (figur 9.2). De får i oppdrag å studere oppslaget og utforske utsagnet «Sort blir oppkast og sur melk på innsiden», med kropp og mimikk. Læreren spør: «Hvordan ser man ut når man er oppkast og sur melk på innsiden?» Læreren utfordrer til å utforske flere alternative kroppspositurer og mimikker.

Figur 9.2 (oppslag 8)

Utfyllende refleksjoner

Første- og andreklassinger er kroppslige og fysiske. De er vant til å leke og har behov for å bruke kroppen sin. Å leve seg inn i litteratur er beslekta med å leve seg inn i leken, da de begge er fiksjon. Trine Solstad (2015) har studert hvordan små barn kroppslig uttrykker det de ser når de leser bildebøker. Hun bruker betegnelsen ludisk lesing om en lese måte som gir rom for at barn kan leke og interagere med boka samtidig med at man leser for dem. Selv om undersøkelsen er gjort blant barn i barnehage, er det grunn til å tro at denne form for lesing også vil kunne bygge oppunder et ontologisk engasjement hos første- og andreklassinger. Å invitere elevene til å samhandle med boka med hele seg, innebærer en estetisk arbeidsform hvor de ved hjelp av å aktivere egne følelser, kropp og mimikk får oppøve evnen til å aktivere forestillingsevnen, la seg rive med, leke og eksperimentere. Dette kan koples til Louise Rosenblatts begrep estetisk lesing som kjennetegner en posisjon man gjerne inntar overfor skjønnlitterære tekster

(1994). En estetisk lesing innebærer en aktivering av hele sanseapparatet hvor leseren lever seg inn i fiksjonsuniverset³. På den måten kan elevene identifisere følelser som kommer implisitt og eksplisitt til uttrykk i bildeboka, samt knytte forbindelser mellom seg selv og boka.

Ytre ontologisk engasjement – å gå vegen om bildeboka

Ifølge Matusov et al. (2019) handler denne kategorien om å etablere ontologisk engasjement for utfordringer som ligger utafor skole- og utdanningskontekst, for eksempel gjennom sosial aktivisme eller eksistensiell utforskning. I deres analyser ble det identifisert fire ulike underkategorier av ytre ontologisk engasjement. Her utforsker vi det som handler om eksistensiell utforskning. I vår sammenheng handler det om hvordan bildeboka kan brukes som et anslag eller en døråpner for et tema elevene skal jobbe med. Et sentralt poeng er å etablere et ontologisk engasjement hos elevene for en tematikk *før* man starter arbeidet med den.

Eksistensiell utforskning

Jamfør de tverrfaglige tematikkene som uttrykkes i overordna del, står det blant annet at man skal arbeide med å håndtere tanker, følelser og relasjoner (Kunnskapsdepartementet, 2017). I vårt tilfelle handler det om å skape ontologisk engasjement for et slikt arbeid ved å gå vegen om bildeboka. På den måten kan man si at det egentlige målet er å samtale om og utforske ulike følelser og relasjoner, men at man bestreber seg på å vekke ontologisk engasjement for tematikken som gjør at det oppleves meningsfullt og viktig for elevene.

Generelle prinsipper

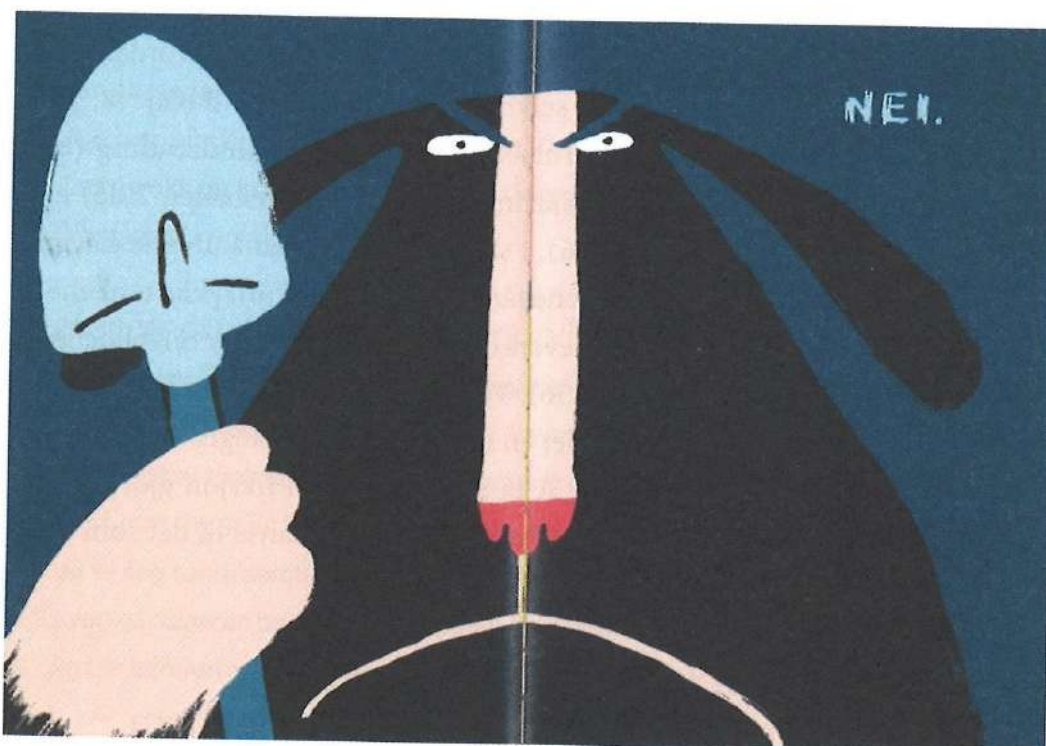
- Gå vegen om bildeboka for å skape ontologisk engasjement for et tema.
- Prøv å formidle bokas atmosfære ved å øve deg på å lese høyt.
- Tenk tverrfaglig.

³ Rosenblatt skriver også om efferent lesing som i større grad innbefatter en kognitiv tilnærming til tekst. I møte med en fagtekst vil en slik lesing være mer framtrædende. En estetisk og en efferent lesing vil ikke utelukke hverandre. Det handler mer om hvilken posisjon som vil være mest framtrædende i møte med en tekst (1994).

Et eksempel på undervisningsopplegg

Alle elevene sitter i halvsirkel rundt lerretet hvor boka, Tre er en for mye, vises. Læreren leser høyt og gjør aktivt bruk av stemme, tempo, pauser, intensitet og volum for å formidle stemninga i boka. Verbalteksten går fort å lese, men læreren dweler ved bildene og gir elevene tid til å studere dem. Ved det 12. oppslaget (figur 9.3) stopper læreren opp og spør «Hva i all verden er det Sort tenker på?» Elevene kommer med innspill. Etter å ha lest boka inviterer læreren til samtaler med vekt på relasjonene og følelsene til de fiktive personene. Spørsmåla som gjerne kan begynne med hva, hvorfor, hvordan, er det lurt å ha forberedt på forhånd.

Eksempler: «Hvordan tror dere Sort følte seg da Rød flyttet inn?», «Hvorfor tror dere Blå lot Rød flytte inn?» «Hva kommer til å skje nå når Rød ringer på, igjen?»

Figur 9.3 (oppslag 12)

Utfyllende refleksjoner

Sjalusi og utaforskap er sentrale tematikker i *Tre er en for mye*. Disse følelsene uttrykkes i særlig grad visuelt. Både frustrasjon, aggresjon og fortvilelse blir framstilt på en humoristisk måte gjennom hunden Sorts reaksjoner. Når Blå får et brev i posten, er for eksempel reaksjonen til Sort (oppslag 6) illustrert med et nærbilde av ansiktet. Han spiser opp brevet, og tennene er illustrert overdrevet store og sylskarpe. Følelsene som kommer til uttrykk, kan utforskes både i par, gruppevis og i fellesskap. At det er en hund som er i hovedrollen, gjør det enda enklere å angripe det som i utgangspunktet er et sårt og vanskelig tema. *Tre er en for mye* har potensial til å vekke følelser som sympati og medlidenhet med hovedpersonen Sort. For svært mange elever vil boka også vekke gjenkjennelse. De fleste elever har kjent på følelsen av å stå utafor et eller annet fellesskap eller opplevd å være sjalu. Med utspring i elevenes resepsjon av boka kan man invitere til utforsking på ulike vis.

Både litteraturforskere og litteraturredaktører har undersøkt hvordan lesing av litteratur kan gi mennesker økt selvinnsikt og empati (Nikolajeva, 2014; Nussbaum, 2016). Denne evnen forutsetter en form for mindreading (også kalt ToM) (Nikolajeva, 2014; Kümmerling-Meibauer & Meibauer, 2015) eller mentalisering (Allen & Fonagy, 2006). I skolens arbeid med å utvikle elevenes forestillingsevne er det viktig at elevene får muligheter til å uttrykke tankene de har, og at de i tillegg får møte andre elevers oppfatninger. Samtaler om bildebøker kan bidra til dette (Stokke, 2022, s. 256). Ved å la elevene utforske Sorts og Blås følelser og hva de gjør med dem, er det en måte å skape ontologisk engasjement for videre samtaler om tematikken. Å ta utgangspunkt i fiksjon gjør det ofte lettere å snakke om følelser, da fiksjonen innfører en distanse til det som ellers kan oppleves som utleverende.

Opplevelsesrikt ontologisk engasjement – gjennom bildeboka

Den tredje kategorien handler om å legge til rette for ontologisk engasjement ved å by på dramatiske hendelser i klasserommet. Et hovedpoeng er at man som lærer legger til rette for hendelser som gjør inntrykk på elevene og aktiverer følelsene deres. I analysene la Matusov et al. merke til minst to ulike former for

begivenhetsrikt ontologisk engasjement i intervjuene. I den underkategorien vi tar for oss, handler det om å legge til rette for torpedoberøring (Matusov et al., 2019).

Torpedoberøring

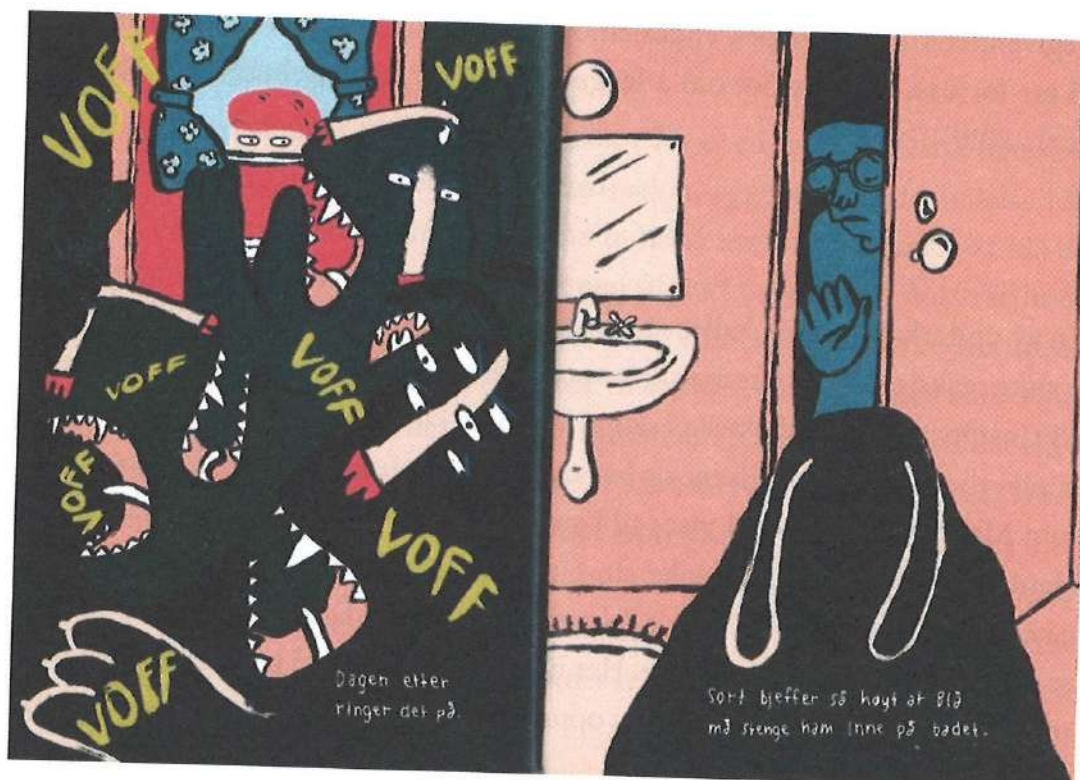
En av underkategoriene kalles «torpedo touch», en metafor som spiller på den fysiske reaksjonen og nummenheten som berøringa av en torpedofisk resulterer i. Prinsippet vi tar med oss, er å skape inntrykk i form av store opplevelser. Slike opplevelser aktiverer følelsene og bevares som kroppslige minner. Den empirien som Masutov et al. (2019) viser til i sin undersøkelse, er caser der studentene blant annet opplever å «smake sin egen medisin», eller der de blir utfordra på en måte som gjør at de tidvis føler seg forulempa. Det prinsippet vi utleder, er mer tilpassa de yngste elevene. Her handler det om å ta i bruk virkemidler og arbeidsmåter som skjerper elevenes oppmerksomhet ved at de erfarer noe uventa.

Generelle prinsipper

- Aktiver elevenes sanser på ulike måter (lyd, smak, lukt, taktilt).
- Legg vekt på overraskelsesdimensjonen (underliggjøring).
- Vær kreativ og by på deg selv.

Et eksempel på undervisningsopplegg

Læreren møter elevene i døra inn til klasserommet. Innafor er det mørkt, og over høyttalerne høres høye bjeffe- og knurrelyder. Læreren gir signaler om at elevene må være helt stille, og ber dem stille seg i trygg forvaring opp inntil veggen. Imens smyger læreren seg rundt i rommet for å finne ut hvor lydene kommer fra. Læreren bruker tid på å lytte og se seg rundt samtidig som den stadig forsikrer seg om at elevene er trygge. Etter hvert går læreren bort til et skap, legger øret inntil og lytter. Sakte åpnes døra, og plutselig blir læreren overfalt av en stor hundebamse. De ruller rundt på gulvet i et basketak.

Figur 9.4 (oppslag 7)

Utfyllende refleksjoner

Eksempelet viser en måte læreren kan arbeide på for å gi undervisningen en «torpedo touch» som kan gi elevene en sanselig opplevelse. Når vi her bruker ordet opplevelse, lener vi oss til Hansjörg Hohr sin definisjon av begrepet (2013, 2018). For ham representerer opplevelse en særlig erfaringsform. Opplevelsen er både objektiv og subjektiv. Objektiv fordi den er retta mot *noe*, et objekt. Subjektiv fordi den er individuell og involverer hele personen (2018, s. 122). Som lærer har man en pedagogisk oppgave som blant annet går ut på å lære elever å oppleve litteratur (les bildebøker). Det konkrete undervisningseksempelet over kan være en måte å hjelpe elever til å oppleve en bok, ved å introdusere den på en lekende måte hvor spenning og humor brukes som virkemidler.

Å bruke lydkulisser og dramatisering kan være en måte å «vekke» elevene i forkant av arbeidet med boka. Lyden av en bjeffende hund er noe som er kjent for elevene, og kan relateres til deres eget liv, samtidig er konteksten som lyden nå opptrer i, ukjent. Det kan også være effektivt å bruke lydkulisser under selve høytlesinga. For noen kan det være en hjelp til å leve seg inn i fiksjonen. Det er

ikke nødvendig å legge til lyd på alle oppslaga, men man kan plukke ut noen som i særlig grad inviterer til dette. Et eksempel er oppslag 6 der Sort henholdsvis spiser i stykker brevet fra Rød, og oppslag 7 der Sort bjeffer og gneldrer når Rød ringer på (som vist i eksempelet).

Tre er en for mye inviterer i stor grad til å ta i bruk lydkulisser. Lydkulisser er meningsskapende og kan forsterke tekst og bilde, eller de kan utvide og skape nye rom for undring og refleksjon. Å lage lydkulisser kan skje enkelt ved å ta opp lyd med mobilen, enten lyd man lager selv eller som man finner på internett. Lydeffekter er også en måte å skape et brudd eller en kontrast i forhold til lesestemmen (Kruse, 2020, s. 231).

Avslutning

Som lærer bør man være opptatt av å skape ontologisk engasjement blant elevene sine og stadig være på jakt etter mulige innfallsvinkler og arbeidsmåter. Bildebøker er verdt å bruke tid på i og for seg, men de kan også brukes for å skape interesse og nysgjerrighet for andre tematikker. Med utgangspunkt i Matusov et al. sine kategorier har vi i denne artikkelen utforska tre ulike måter for hvordan arbeid med bildeboka i begynneropplæringa kan lede til ontologisk engasjement. Vi har skilt mellom ytre, indre og opplevelsesrik. Med utgangspunkt i kategoriene og prinsippene som tilhører disse, har man som lærer et hav av muligheter for hvordan man kan jobbe. Våre konkrete undervisningsforslag er kun ment for å eksemplifisere. I tråd med Matusov et al. har vi vektlagt dialogiske og estetiske tilnærminger. Bakgrunnen er som nevnt innledningsvis det bakhtinske synet på hvordan kunnskap utvikles, og hvordan læring skjer, men også hvilke arbeidsmåter vi mener kan appellere til de yngste elevene i skolen. Prinsippene vi har lagt til grunn, kan anvendes i all type undervisning knytta til ulike fag, da det handler om noen overordna prinsipper for planlegging og tilrettelegging for undervisning. I hovedsak handler det om å la elevene oppdage relasjoner mellom seg selv og skolearbeidet (tematikker og arbeidsmåter), involvere elevenes egne liv, by på seg selv som lærer og legge til rette for at elevene kan oppleve og erfare.